

Yrd. Doç. Dr. Engin ÜNSAL

Girne Amerikan Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Küreselleşme ve İşçi Sendikaları

Küreselleşme olgusunun olumsuz etkilerini en çok işçi sendikaları yaşamaktadır. Tüm dünyada işçi sendikaları küreselleşmenin getirdiği hızlı ekonomik ve sosyal değişimin endüstriyel ilişkiler düzeninde var olan kural ve düzenlemeleri yerine, yeterli hukuksal bir yapılandırma sağlamadan, zayıflattığına ya da ortadan kaldırmayı amaçladığına tanıklık etmektedir. Kurulmaya çalışılan bu yeni dünya düzeni karşısında işçi sendikaları ekonomik ve sosyal adaleti gerçekleştirebilmek ve kalıcı kılabilmek için çözümsel (analitik) becerilerini arttırmak, örgütlenme çabalarını geliştirmek, daha verimli kılmak ve sosyo-ekonomik politikaların tartışılıp karara dönüştürüldüğü ortamlarda işçi sınıfını temsil etme yeteneklerini, başka bir deyişle, siyasal yeteneklerini geliştirmek zorundadırlar.

Uluslararası kuruluşların bu konuda yürüttüğü önemli çalışmalar vardır. 1999 tarihinde IMF ve Dünya Bankası tarafından başlatılan Poverty Reduction Strategy Paper-PRSP (Yoksulluğu Azaltıcı Strateji Çalışması) geniş tabanlı büyümenin sağlanması ve yoksulluğun önlenmesi

için ülkelerin yapması gereken makro-ekonomik, yapısal ve sosyal politikalara değinmektedir. Bu çalışmanın bir devamını ILO tarafından 2002 yılında kurulan Dünya Komisyonunun hazırladığı Küreselleşmenin Sosyal Boyutları Raporu'nda görmek mümkündür. Bu konuda çalışmalar yapan başka önemli bir kuruluş GURN'dur (www.gurn.info). GURN'nun açılımı Global Union Research Network- Küresel Sendika Araştırma Ağıdır ve küreselleşmenin yarattığı sorunları çalışanlar açısından irdeleyen işçi sendika yöneticileri ve araştırmacıların yönettiği bir platformdur. Bu platform uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ITUC), ILO, OECD İşçi Sorunları Tavsiye Komitesi (OECD-TUAC), Uluslararası Çalışma Enstitüsü (IILS) gibi işçi sorunları ile ilgili uluslararası kuruluşlarca yapılandırılmıştır.

GURN'un amaçları:

- 1- Küresel sendika hareketi ve ilgili araştırma enstitülerinin yapmış oldukları araştırmalara erişimi sağlamak,
- 2- Ortak araştırma konularında sendikaların

Küreselleşme sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasal anlamda dünyaya açılma ve dünya ile bütünleşme olarak tanımlanmaktadır.

ve araştırma kuruluşlarının ortak çalışmasını sağlamak,

3- Kuzey ve güney yarımküreleri arasında bilgi ve kaynak paylaşımını sağlamak,

4- İşçi sendikalarının ekonomik ve sosyal konularda karar oluşturan ortamlara katılımına destek vermek

olarak sıralanabilir. GURN, Friedrich Ebert Vakfı ile ortaklaşa çalışanlar perspektifini yansıtan araştırmaların internet ortamında indirilmesine olanak sağlayan bir veritabanı hazırlamış ve isteyenlerin hizmetine sunmuştur.

KÜRESELLEŞMENİN TANIMI

Küreselleşme Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Soğuk Savaş sisteminin yerini alan baskın (dominant) uluslararası sistemin adıdır¹. Küreselleşme en iyi, Dünya Kapitalizmi diye anlatılabilir. Küreselleşme kavramı dünya üzerindeki tüm ekonomik, sosyal, kültürel noktaların birbirine bağlanması, dünyanın artık tek bir birim olduğu varsayımını benimseyen bir oluşumdur. 20. Yüzyılın sonlarında dünyada esen değişim rüzgârları yeni bir dünya düzeninin kurulmasına yol açmıştır. Küreselleşme ideolojik açıdan değerlendirildiğinde ülkelerin sahip olduğu milli ve manevi değerlerin dünya ölçeğinde yayılması, farklılıkların bir bütünlük ve uyum içinde ortadan kalkması ve dünyanın küresel bir köye dönüşmesidir. Diğer bir tanıma göre küreselleşme, uluslar üstüleşmeyi ve delokalizasyonu zorunlu bırakan bir süreç ve hedef olarak küresel işletmeler aracılığı ile zenginliklerin ortaya çıkarıldığı, yeniden değerlendirildiği, üretildiği, tüketildiği ve dağıtıldığı serbest rekabetçi bir sistemdir. Küreselleşme sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasal anlamda dünyaya açılma ve dünya ile bütünleşme olarak da tanımlanmaktadır.

Küreselleşme siyasalarını destekleyenler bu

sistemin aksayan yönlerini ve bu siyasalar sonucu dünyada adaletsiz bir düzenin gittikçe egemen olduğu gerçeğini göz ardı ediyorlar. Dünyada uygulanış biçimi ile küreselleşme zengin, gelişmiş ülkelerin yararına işleyen bir sistemdir².

Küreselleşmenin amacı sermayenin gittiği o ülkede ki zenginliklere el koymadır. Birleşmiş Milletler'in 1998 tarihli İnsancıl Kalkınma Üstüne Genel Raporu'na göre:

"1960'da dünya nüfusunun en zengin ülkelerde yaşayan %20'sinin geliri, en yoksul ülkelerin gelirinden 30 kez fazla iken; 1995'de bu fazlalık 82 katına çıkmıştır."

Küreselleşme sosyal, kamusal alanları yıkmayı amaçlıyor. Piyasa ve özelleştirme yolları ile kamusal ve sosyal alanların özel kişilerin ya da şirketlerin eline geçmesini öngörüyor.

Günümüzde küreselleşmede iki temel öge öne çıkmaktadır:

1- Ulusal mal, hizmet ve finans pazarlarının serbestleşmesi,

2- Uluslararası sermaye akımlarının önündeki idari ve yasal engellerin, düzenlemelerinin kaldırılarak, ulusal pazarların dünya pazarları ile bütünleşmesi, ulusal ekonomilerin tek bir pazara dönüştürülmesi³.

Küreselleşme süreci dünyadaki güçler dengesinin az gelişmiş ülkeler karşısında sanayileşmiş ülkelerin, genel olarak da emek karşısında sermaye kesiminin giderek güçlendiği bir çerçevede gelişmektedir. Az gelişmiş ülkelerin iktisat politikaları üzerindeki etki ve denetim alanlarını, neo-liberal küreselleşme süreci içinde daha da genişleten finans kuruluşlarının, bu dengesiz güç ilişkilerinin daha da bozulmasında etkili bir rol oynadıkları gözlenmektedir⁴.

KÜRESELLEŞME VE YENİ ENDÜSTRİYEL İLİŞKİLER DÜZENİ

Küreselleşme sürecinde ekonomi, toplum ve siyaset arasında kabul edilemez dengesizlikler ortaya çıkmaktadır. Ekonominin artarak küreselleştiği bir ortamda sosyal ve politik kurumlar yerel, ulusal veya bölgesel olarak kalmaya devam etmektedirler. Küresel kurum-

Türkiye açısından konuyu ele aldığımızda sendikaların artık sadece ücret sendikacılığı yapmak yerine sosyal sendikacılık alanında da düşünce üretme sorumluluğu olduğu kanısındayız.

lardan hiç birisi yukarıda değindiğimiz iki olguyu yani ortaya çıkan dengesizlikleri ve ulusal kurumların varlığını sürdürmesi gerçeğini yok edecek bir yapıya sahip değildir. Küresel kurumların varlığı ülkeler arasında yaşanan eşitsizlikleri yok edecek demokratik etkileşimi sağlayamamıştır.

Bu eşitsizlikler ve giderek açılan yoksul ülke-varsıl ülke makası yeni çerçeve politikalarının gerekliliğine işaret etmektedir⁵.

Küreselleşme ancak sosyal adalet ile birlikte uygulanır ve yaygınlaşırsa anlamlı bir gelişme sağlayabilir. Küreselleşmenin çalışanları uluslararası örgütlenmeye önem vermeye, çerçeve anlaşmaları kapsamında şirketlerle küresel müzakereler yapmaya zorladığı bilinen bir gerçektir.

Küreselleşmenin kalıcı bir kavram ve uygulama olduğu artık evrensel olarak kabul edilmektedir. Sorun küreselleşmenin nereye kadar çalışanlar için iyi ya da kötü olduğunun irdelelenmesinde somutlaşmaktadır⁶.

Günümüzde sendikalar özel sektörün, küreselleşme nedeni ile giderek artan gücü ve etkisi ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. Buna karşı sendikaların başvurduğu üç yöntem vardır:

a- Yasalardan doğan demokratik haklarını kullanarak çalışanların haklarını ihlal eden ulusal ve uluslararası şirketlere karşı gösteriler yapıp kamuoyunun dikkatini bu şirketlere yöneltmek.

b- Başka ülkelerin hükümet dışı kuruluşları ile (Non-Governmental Organizations-NGO's-Sivil Toplum Örgütleri) işbirliği yaparak o şirket veya şirket gruplarına karşı toplumsal baskı uygulamak.

c- Bu şirket veya şirket grupları ile Uluslararası Çerçeve Anlaşmaları (International Framework Agreements) imzalayarak temel

uluslararası çalışma standartlarının faaliyette buldukları ülkelerdeki işyerlerinde uygulanmasını sağlamak. Bu anlaşmaları imzalayan şirketler sendikalara karşı önyargılı olmamak taahhüdünü altına girmektedir.

Bu üç yöntem içinde Çerçeve Anlaşmaları gelecekte toplu sözleşme düzeni dışında yeni endüstriyel ilişkiler kurumlarının ortaya çıkmasına neden olacak önemli gelişmeler sürecini başlatabilir. Sosyal diyalog olgusu bu girişimin ilk ciddi sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi Çerçeve Anlaşmaları (IFA) Çok Uluslu İşletmeler -Multi National Enterprises (MNE)- açısından bir sendikaya yapılmış ve imza altına alınmış "uluslararası çalışma standartlarına uyma" taahhüdüdür. Bu bağlamda işverenler işyerlerinde iyi endüstriyel ilişkiler uygulamasını yaşama geçirmeyi ve sendikal faaliyetlere olumlu bakmayı kabul etmektedirler. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse Bulgaristan'da çalışanların ancak %20-25'i sendika üyesi olduğu halde bu oran, Çok Uluslu Şirketlerin işyerlerinde %67,4'lere ulaşmaktadır⁷.

Şunu hemen belirtmekte yarar var; Çerçeve Anlaşmaları sonucu birçok ülkede yaşama geçirilen sosyal diyalog sonucu işyerlerinde kurulan İşyeri İşçi Komiteleri (Works Councils), başka bir deyişle gerçekleştirilen sosyal ortaklık, sendikal örgütlenmenin yerini alabilecek bir olgu değildir. Çerçeve Anlaşmaları, dünya işgücünün ancak küçük bir bölümünü kapsamaktadır. Buna rağmen bu anlaşmalar yeni endüstriyel ilişki modellerinin ortaya çıkmasına neden olabilirler

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ILO

Küreselleşme karşısında sendikaların yeni işlevleri konusunda Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) oynayabileceği önemle role de değinmekte yarar vardır. Genellikle küreselleşme ekonomik boyutu ile ele alınmaktadır örneğin iletişimi ve ulaşımı geliştiren yeni teknolojilerin ticaret, finans ve küresel üretim sistemlerinde yarattığı değişimler öne çıkarılmaktadır. ILO ise küreselleşmenin sosyal boyutları ile ilgilidir ve küreselleşmenin dünyanın dört bir yanındaki kadın, erkek, çocuk çalışanların

yaşamını nasıl etkilediğini mercek altına almak çabasıdır.

1919 yılında kabul edilen ILO Anayasası, "evrensel ve kalıcı barış eğer sosyal adalet üzerine kurulursa var olabilir" hükmünü getirmiştir⁸. Bu görüş ILO'nun 1944 Philadelphia Bildirgesi ile daha da belirginleştirilmiştir⁹. Buna göre:

a- Emek emtia (mal) değildir.

b- Sürdürülebilir gelişme için örgütlenme ve ifade özgürlüğü mutlak zorunluluktur.

c- Bir yerdeki fakirlik tüm zenginlikler için tehlikeli olarak kabul edilmelidir.

Bu görüşler ILO'nun 2007 yılında toplanan 96. Konferansı'nda bir kez daha vurgulanarak, ILO'nun küreselleşme ortamında üyelerinin sosyal adaleti gerçekleştirme amaçlarına varması için her türlü çabayı göstereceği söylenmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki küreselleşme kabul edilmesi zorunlu bir olgudur ve kalıcıdır. Bu olgu sürecinde fakirliğin yaygınlaşmaması ve emeğin sosyal ve ekonomik kalınmadan hak ettiği payı alması için uluslararası kuruluşların ve sendikaların yeni endüstriyel ilişkiler modelleri oluşturması kaçınılmaz olmuştur. Türkiye açısından konuyu ele aldığımızda sendikaların artık sadece ücret sendikacılığı yapmak yerine sosyal sendikacılık alanında da düşünce üretme sorumluluğu olduğu kanısındayız. İşyerlerinde yaşama geçirilecek sosyal diyalog bu konuda atılmış çok önemli bir adım olabilir. Toplu sözleşmeler aracılığı ile kapsam içindeki işçiler için oluşturulacak özel ihtiyarlık sigortaları, sendika üyeleri için kurulabilecek sağlık merkezleri, denenmesi gereken önemli projelerdir. Sendikalar çalışanlar için birer çekim merkezi olabilmek amacıyla yeni uygulamalar sergilemek ve sendikaları üyelerine sadece ücret zammı sağlayan kurumlar olmaktan çıkarmak zorundadırlar. Eğer sendikalar kendilerini yenilemez, yeni düşünceleri gün ışığına çıkaramazlarsa, küreselleşme sürecinde, üyesiz sendikalar dönemini yaşamak zorunda kalabilirler.

DİPNOTLAR

1 Thomas L. Friedman, *The Lexus and the Olive Tree*, Anchor Boks, NY, 2000, s.7

- 2 Suna Kili, *Cumhuriyet ve Küreselleşme*, Kültür Bakanlığı Yayını, s.IX
- 3 Öztin Akgüç, *Küreselleşme Olgusunun Türk Ekonomisine Etkisi*, Cumhuriyet ve Küreselleşme, Ed. Suna Kili, Kültür Bakanlığı Yayını, s.2
- 4 Fikret Şenses, *Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi? Türkiye'nin Küreselleşmesi: Fırsatlar ve Tehditler*, İstanbul Ticaret Odası, 2008-1, s.64
- 5 World Commission on the Social Dimensions of Globalization, ILO, Geneva, 2004, s.25
- 6 Verena Schmidh, *Editorial Overview, Trade Union Response To Globalization*, ILO, 2007, s.5
- 7 Ibid. S.3
- 8 ILO, 2004b, *Constitution of ILO and Standing Orders of the International Labor Conference*, Geneva, s.4
- 9 Ibid. S.23